

Lietuvos bankų veiklos skaidrumo tyrimas

Jekaterina Titarenko

Doktorantė

Vilniaus universiteto Finansų ir kredito katedra

Saulėtekio al. 9, 2040 Vilnius

Tel. (370 2) 36 61 42, faks. (370 2) 36 61 29

El. paštas: jtitarenko@lbank.lt

Straipsnyje nagrinėjama bankų veiklos skaidrumo, siekiant bankų sistemos stabilumo, svarba. Šiuo tikslu tirtas Lietuvos bankų indėlininkų jautrumas bankų skelbiama informacijai. Sudarius regresinį modelį, nagrinėjama gyventojų indėlių dinamikos priklausomybė nuo Lietuvos bankų spaudoje skelbtų finansinių ataskaitų turinio, t. y. tirta, ar indėlininkai reaguoja į bankų spaudoje skelbiamą teigiamą ir neigiamą informaciją. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, daromos išvados ir teikiami pasiūlymai, kaip, tobulinant bankų viešai skelbiamą informaciją, padidinti bankų veiklos skaidrumą.

Įvadas

Po bankų krizių, įvykusių XX a. pabaigoje įvairiose pasaulio šalyse, akademinio pasaulio atstovai ir bankų priežiūros praktikai pradėjo ieškoti tokio bankų priežiūros modelio, kuris apimtų įprastus bankų priežiūros ir rinkos elementus. Taip XX a. pabaigoje bankininkystės teorijoje atsirado visiškai nauja *rinkos disciplinos* sąvoka. Rinkos disciplina – tai reiškiny, kai indėlininkai, kreditoriai, investuotojai ir kiti rinkos dalyviai, turėdami galimybę įvertinti banko riziką, priima sprendimą (patikėdami savo lėšas bankui arba, atvirkščiai, atsiimdami pinigus iš banko) remdamiesi šiuo įvertinimu. Bankų priežiūros ir rinkos disciplinos sąveikos tema užsienio autorių yra gana plačiai analizuojama. Vertingi tyrimai atlikti JAV mokslininkų R. Bliss ir M. Flannery (2000), T. Cordella ir E. Yeyati (1997), Suomijos autorių L. Halme (2000), R. Singh (2000) ir D. Mayes (2001).

Stiprėjant Lietuvos bankų sistemos priklausomybei nuo užsienio kapitalo (artėjanti integracija į Europos Sąjungą dar labiau padidins finansinių srautų migraciją), Lietuvos bankų priežiūros institucija susiduria su rimta problema – kaip užtikrinti bankų sistemos, kurios tam tikrų elementų (užsienio bankų antrinių bankų ir užsienio bankų skyrių) veiklos ji negali visapusiškai kontroliuoti, stabilumą. Tokiomis sąlygomis bankų priežiūros institucija priversta iš dalies pasikliauti rinkos potencialu drausminti bankus ir taikyti tokius priežiūros metodus, kurie skatintų bankus saugiai dirbti.

Lietuvos bankų veiklos skaidrumo analizė

Rinkos disciplinos veiksmingumas priklauso nuo informacijos apie banko veiklą atskleidi-

mo kokybės arba, kitais žodžiais tariant, – veiklos skaidrumo. Veiklos skaidrumas – tai bankų įsipareigojimas (ir jo vykdymas) atskleisti teisingą ir pakankamą informaciją indėlininkams, investuotojams ir kitiems rinkos dalyviams. Ją jie galėtų naudoti kaip patikimą šaltinį vertinti banko veiklą.

Ankstesnėje publikacijoje (žr. Pinigų studijos. 2000, Nr. 4) autorė paskelbė 2000 m. atlikto bankų klientų anketavimo rezultatus, kurie parodė, kad Lietuvoje veikiančių komercinių bankų teikiamos informacijos nepakanka, jog klientai galėtų įvertinti bankų veiklą. Apklausos rezultatai patvirtino nepakankamo Lietuvos bankų veiklos skaidrumo hipotezę: 74 proc. apklaustųjų mano, kad bankai Lietuvoje yra nepakankamai atviri, be to, tik 35 proc. respondentų informaciją apie bankų veiklą gauna iš pačių bankų.

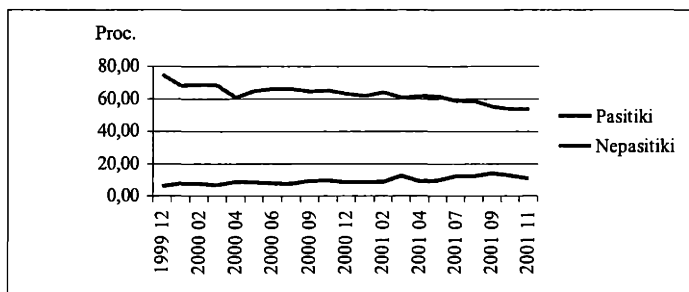
Šio rezultato patikimumą patvirtina Rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ skelbiamos visuomenės nuomonės apklausos rezultatai. Kaip matyti iš 1 paveiksle pateikiamų duomenų, tuo metu, kai autorė išsiuntinėjo anketas (2000 m. rugsėjo–spalio mėn.), nepasitikėjimą komerciniais bankais išreiškė 64–65 proc. apklaustųjų. Nepasiti-

kėjimas bankais, autorės nuomone, gali būti nulėmtas nepakankamo bankų veiklos skaidrumo, dėl skelbiamos informacijos stokos.

Straipsnio autorė iškėlė hipotezę: arba bankai skelbia nekokybišką informaciją, arba indėlininkai negali šios informacijos tinkamai interpretuoti. Siekiant nustatyti, ar Lietuvos bankų indėlininkai reaguoja į bankų skelbiamą informaciją, buvo atliktas tyrimas, kurio objektas – Lietuvos gyventojų indėlių bankuose pokyčiai po bankų metų ataskaitų paskelbimo spaudoje. Tyrimo metodika – regresinė analizė. Tyrimo duomenų šaltiniai:

1) šalies spaudos leidiniai (nuo 1996 m. balandžio iki 2001 m. balandžio), kuriuose bankai skelbė metų ataskaitas. Šis laikotarpis pasirinktas todėl, kad buvo siekiama eliminuoti 1996 m. pradžios duomenis apie indėlių dinamiką. Tuo metu indėlininkai, paveikti informacijos apie AB Lietuvos akcinio inovacinio banko ir AB „Litimpeks“ banko moratoriumą, masiškai atsiiminėjo indėlius iš bankų;

2) Lietuvos banko mėnesiniai biuleteniai nuo 1996 m. balandžio iki 2001 m. liepos, kur skelbiami bankų duomenys apie gyventojų indėlius.

1 pav. Pasitikėjimas komerciniais bankais Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta pagal Rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ visuomenės nuomonės apklausos rezultatus, skelbiamus dienraštyje „Lietuvos rytas“

Išanalizavus Lietuvos bankų spaudoje paskelbtas metų ataskaitas (žr. priedą), buvo išrinktos tos (nuo 1996 m.), kuriose paskelbta neigiama arba teigiama informacija apie bankus. Neigiama pavadinta informacija, kai bankas paskelbdavo apie nuostolingą veiklą arba kai audito išvadoje buvo paskelbiama informacija, kuri galėtų leisti suabejoti banko teigiama finansine būkle. Kaip matyti iš priede pateiktos bankų paskelbtų ataskaitų suvestinės, bankai per analizuojamąjį laikotarpį paskelbė 20 tokių neigiamų ataskaitų. Informacija laikoma teigiama, kai bankų veikla yra pelninga ir audito išvada yra be išlygų arba audito išvadoje pateiktos nereikšmingos pastabos (kaip AB Šiaulių banko 1996 m. ir AB Lietuvos žemės ūkio banko 2000 m. ataskaitų). Iš priede pateiktų duomenų matyti, kad bankai per analizuojamąjį laikotarpį paskelbė 26 teigiamas ataskaitas.

Toliau aprašomas regresinis modelis:

1. Bankų skelbiama metų ataskaita – A_{ij} , čia: i – bankas, j – ataskaitos skelbimo metai;

2. A_{ij} gali turėti tik dvi reikšmes:

$A_{ij} = 1$, jeigu paskelbta teigiama informacija;

$A_{ij} = 0$, jeigu paskelbta neigiama informacija.

3. Daroma prielaida, kad gyventojų indėlių suma konkrečiame banke I_{ij} priklauso nuo skelbiamos informacijos apie šį banką. Tada:

$$I_{ij} = f(A_{ij}) + \varepsilon, \quad (1)$$

čia ε – nepriklausomas dydis.

4. Fiksuojamas bankas, publikuojamos ataskaitos laikotarpis – t . Tiriama gyventojų indėlių likučiai – I_{ij} intervale $[t, t + \Delta] = Q_r$. Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktų duomenų, bankai paskelbdavo metų ataskaitas kiekvienų metų balandžio mėn. paskutinę darbo dieną. Autorė padarė prielaidą, kad gyventojai turėtų reaguoti į bankų skelbiamą informaciją ne vėliau kaip

per du mėnesius po jos paskelbimo, t. y. $t + 1$ ir $t + 2$.

5. Momentu t pagal stebėjimus I_{ij} , $\tau = t - 1, \dots, t - 12$, naudojant mažiausiųjų kvadratų metodą apskaičiuojamas trendo įvertis μ_τ . Artimiausiais mėnesiais $t + 1$ ir $t + 2$ gyventojų indėlių numatomomis apimtimis (prognose) laikysime atitinkamas įvertinto trendo reikšmes $\mu_{\tau+1}$ ir $\mu_{\tau+2}$.

6. Skaičiuojamas realių ir prognozuotų duomenų santykis:

$$\tilde{\eta}_{it} = \frac{I_{i,t+1} + I_{i,t+2}}{\mu_{\tau+1} + \mu_{\tau+2}}. \quad (2)$$

Iš viso buvo gauti 46 stebėjimai, t. y. $n = 46$.

7. Atskirai sunumeravę tas $\tilde{\eta}_{it}$ reikšmes, kurių $A = 1$, ir tas, kurių $A = 0$, atitinkamai gaujame dydžius $\eta_{11}, \dots, \eta_{1n_1}$ ir $\eta_{01}, \dots, \eta_{0n_0}$.

8. Stebėtos η ir A pateikiamos 1 lentelėje.

9. Sudaromas dispersinės analizės modelis:

$$\begin{aligned} \eta_{1j} &= a_1 + \varepsilon_j, \text{ jeigu } A = 1 \\ \eta_{0j} &= a_0 + \xi_j, \text{ jeigu } A = 0, \end{aligned} \quad (3)$$

čia: $\varepsilon_j \in \varepsilon$ ir $\xi_j \in \xi$ – nepriklausomi, atsitiktiniai dydžiai su nuliniu vidurkiu, kurių dispersijos yra vienodos, t. y. $D\varepsilon = D\xi$; $E\varepsilon = E\xi = 0$;

a_1 nepriklauso nei nuo banko, nei nuo laikotarpio.

10. Tikrinama:

• pagrindinė hipotezė (H_0), kad gyventojų indėlių likučiai nepriklauso nuo skelbiamos informacijos, t. y. gyventojų indėlių likučių faktiniai ir prognozuojami vidurkiai sutampa skelbiant tiek teigiamą, tiek neigiamą informaciją:

$$H_0 : a_1 = a_0; \quad (4)$$

• alternatyvioji hipotezė (H_1) – gyventojų indėlių likučiai priklauso nuo skelbiamos informacijos, t. y. jeigu skelbiama teigiama informacija, gyventojų indėlių likučių faktiniai vidurkiai padidės daugiau negu prognozuojami:

$$H_1 : a_1 > a_0. \quad (5)$$

1 lentelė. Stebėjimų rezultatai

Eil. Nr.	Banko pavadinimas		1997	1998	1999	2000	2001
1.	„Tauro“ bankas, UAB	A	0				
		η	0,501				
2.	AB bankas „Hansabankas“	A					0
		η					0,930
3.	AB bankas „Snoras“	A	1	1	0	1	1
		η	1,045	1,010	1,309	1,147	1,060
4.	AB bankas „Hermis“	A	1	1	0		
		η	1,369	1,030	1,111		
5.	AB Lietuvos taupomasis bankas	A	0	0	0	1	0
		η	0,999	0,990	1,034	0,999	1,006
6.	AB Lietuvos žemės ūkio bankas	A	1	0	1	1	1
		η	0,890	0,981	1,054	0,976	1,004
7.	AB „Litimpeks“ bankas	A	0	0	0		
		η	1,166	0,996	1,027		
8.	AB Šiaulių bankas	A	1	1	1	0	1
		η	1,210	1,058	0,957	1,043	1,040
9.	AB Ūkio bankas	A	0	0	1	1	1
		η	0,998	0,971	1,093	1,014	0,998
10.	AB Vilniaus bankas	A	1	1	1	1	1
		η	1,192	1,078	1,110	1,081	0,989
11.	AB Lietuvos valstybinis komercinis bankas	A	0				
		η	1,464				
12.	UAB Medicinos bankas	A	0	1	0	1	1
		η	1,203	1,000	1,136	1,085	0,950
13.	AB „Parex bankas“	A				0	0
		η				1,435	1,682

11. Iš 1 lentelėje pateiktų stebėjimų rezultatų matyti, kad neigiama informacija buvo paskelbta 20 kartų, t. y. $n_0 = 20$, o teigiama – 26 kartus, t. y. $n_1 = 26$.

12. Paskelbus neigiamą informaciją gyventojų indėlių faktinių ir prognozuojamų likučių santykių aritmetinis vidurkis $\bar{\eta}_0 = 1,0516$; teigiamą informaciją – $\bar{\eta}_1 = 1,0919$.

13. Hipotezė tikrinama naudojant Stjudento kriterijų (statistiką) T, skirtą tikrinti hipotezę apie dviejų vidurkių sutaptį:

$$T = \frac{\bar{\eta}_1 - \bar{\eta}_0}{\sqrt{\sum_{j=1,2} \eta_{ij}^2 - n_1 \bar{\eta}_1^2 - n_0 \bar{\eta}_0^2}} \times \sqrt{\frac{n_1 n_0 (n-2)}{n}}. \quad (6)$$

14. Atlikus skaičiavimus pagal 6 formulę, gaunama, kad $T = 0,7698$, $n = 46$; iš Stjudento pasiskirstymo lentelių gaunama, kad:

$$St_{44}(0,7698) \geq 0,7794, \text{ t. y. } 1 - 0,7794 = 0,2206.$$

Vadinasi, net kai reikšmingumo lygis 20 proc., pagrindinė hipotezė neatmetama.

15. Išvada: tikrinama hipotezė pasitvirtino – Lietuvos gyventojų indėlių likučiai nepriklauso nuo bankų skelbiamos informacijos.

Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos bankų indėlininkai nereagavo į bankų skelbtą informaciją. Vadinasi, bankų skelbiama informacija negali sudrausminti bankų, todėl dabar rinkos disciplina nėra veiksmingas Lietuvos bankų priežiūros modelio elementas. Ši išvada leidžia teikti bankų skelbiamos informacijos gerinimo pasiūlymus.

Bankų skelbiamos informacijos tobulinimo elementai

Remdamasi užsienio autorių moksliniais darbais, Bazelio komiteto dokumentais ir kitų šalių patirtimi, straipsnio autorė išskyrė pagrindinius rinkos disciplinos sistemos elementus, susijusius su informacijos apie bankų veiklą atskleidimu: 1) informacijos atskleidimo reikalavimų apibrėžtumas teisės aktuose, 2) informacijos skelbimo dažnumas, 3) informacijos skelbimo operatyvumas, 4) bankų ataskaitose skelbtinos informacijos turinys, 5) informacijos šaltinių įvairovė, 6) bankų priežiūros institucijos veiklos skaidrumas.

1. Informacijos atskleidimo reikalavimų apibrėžtumas teisės aktuose. Šį elementą būtų galima patobulinti, Lietuvos bankui priėmus teisės aktą dėl bankų veiklos skaidrumo, pvz., Bankų veiklos skaidrumo nuostatus. Šiame akte vertėtų apibrėžti bankų informacijos atskleidimo visuomenei tikslą, reglamentuoti informacijos skelbimo tvarką. Darbo autorė siūlo apibrėžti tokį informacijos atskleidimo tikslą: „Reguliarios informacijos apie bankų veiklą skelbimo tikslas – suteikti rinkos dalyviams (indėlininkams, kreditoriams, investuotojams ir kt.) informaciją, kuri leistų jiems priimti pagrįstus ekonominius sprendimus“.

2. Informacijos skelbimo dažnumas. Siūloma įpareigoti bankus skelbti dvejopas ataskaitas: metų ir tarpines (skelbiamos ne rečiau kaip kiekvieną ketvirtį).

3. Informacijos skelbimo operatyvumas. Siūloma įpareigoti bankus skelbti ataskaitas per vieną mėnesį po atskaitinio laikotarpio.

4. Bankų ataskaitose skelbtinos informacijos turinys. Apibūdinant šį rinkos disciplinos sistemos elementą, buvo stengtasi atsižvelgti į tai, kad bankų skelbiamos informacijos turinys būtų lankstus, t. y. numatyti galimybę keisti skelbiamos informacijos reikalavimus atsižvel-

giant į bankų sistemos arba apskaitos standartų pokyčius. Siūloma bankų skelbiamą informaciją skirstyti į: privalomą (pagrindinę) ir rekomenduotiną (papildomą).

Privaloma informacija, kuri turi būti paskelbta metų ataskaitose, reglamentuota Lietuvos banko valdybos 1996 m. spalio 24 d. nutarimu „Dėl bankų publikuojamų metų finansinių ataskaitų“. Šią informaciją reikėtų papildyti. Vis aktualesnė tampa informacija apie bankų rizikos valdymą. Ji yra sunkiausiai suvokiama neprofesionalių bankų informacijos vartotojų. Metų ataskaitose bankai privalo paskelbti duomenis apie bankų rizikos valdymo sistemą, nurodydami, kaip jie klasifikuoja pagrindines finansines rizikos rūšis, su kuriomis susiduria (kredito, rinkos, likvidumo, operacinę ir kt.), kokie metodai taikomi nustatyti, matuoti, stebėti, riboti išvardytas rizikas. Kokia rizika yra aktualiausia bankui, koks jos mastas. Jeigu bankai taiko vidinius modelius rinkos, o ateityje ir kredito rizikai matuoti (ko gero, tai yra neišvengiamas etapas), reikėtų juos įpareigoti metų ataskaitose pateikti pagrindinius taikomų vidinių modelių parametrus ir atliekamo testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatus (angl. *stress testing*). Be to, bankų metų ataskaitas reikėtų papildyti pagrindiniais pelningumo rodikliais pagal konkrečias veiklos sritis (kreditavimas, investicijos, prekyba vertybiniais popieriais, prekyba užsienio valiuta, užsienio prekybos finansavimas ir kt.).

Pradėjus taikyti naujus reikalavimus, tarpinėse (ketvirčio) ataskaitose privalomos skelbti informacijos sąrašas neturėtų būti didelis. Kai visuomenė pripras naudotis reguliaria informacija apie bankų veiklą, privalomos skelbti informacijos sąrašą būtų galima plėsti. Kaip privalomą tarpinių ataskaitų skelbimo šaltinį reikėtų nurodyti bankų interneto svetaines. Papildomai bankams galima rekomenduoti jų nuožiūra skelbti informaciją spaudos leidiniuose, nuro-

dant, kur galima rasti papildomą informaciją.

Tarpinėse ataskaitose reikėtų bankus įpareigoti skelbti šią informaciją:

- bankui suteikti tarptautinių reitingo agentūrų reitingai (ilgalaikiai ir trumpalaikiai, nurodant reitingą suteikusios kompanijos pavadinimą ir datą);

- balanso ataskaita;
- pelno (nuostolio) ataskaita;
- bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų reikšmės;

- bankams taikytos poveikio priemonės, jų pagrindas ir veiksmai, kurių buvo imtasi trūkumams šalinti;

- jeigu tarpinės ataskaitos laikotarpiu buvo atlikta nepriklausomas auditas, būtina paskelbti audito išvadą.

Siekiant išlaikyti informacijos palyginamumą, būtina reglamentuoti skelbiamų ataskaitų formas. Mažinant bankų papildomas išlaidas, susijusias su reguliarios informacijos skelbimu, būtų logiška naudoti patvirtintas finansinių ataskaitų formas. Todėl reikėtų ketvirčių ataskaitas skelbti pagal metų publikuojamų ataskaitų patvirtintas balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitų formas. Taip būtų išlaikytas ketvirčių ir metų ataskaitų duomenų bei atskirų bankų kai kurių duomenų palyginamumas.

Tarpinėse ataskaitose reikėtų papildomai skelbti šią informaciją:

- apie bankų turto kokybę;
- pagrindinius kapitalo pakankamumo rodiklius, t. y. I, II, III lygio kapitalo dydžius, balansinių ir nebalansinių aktyvų, įvertintų atsižvelgiant į riziką, sumas, prekybinės banko knygos dydį;
- pagrindinius pelningumo rodiklius (turto grąža, nuosavybės grąža ir kt.).

Pažymėtina, kad bankų nuožiūra skelbiama papildoma informacija nėra nesvarbi arba atsitiktinė, ji tiesiog yra svarbi ne visiems informacijos vartotojams.

5. Informacijos šaltinių įvairovė. Kaip parodė Lietuvos bankų klientų anketavimo rezultatai (žr. Pinigų studijos. 2000, Nr. 4), spauda yra pagrindinis informacijos apie bankų veiklą šaltinis. Todėl būtų logiška Lietuvos banko nutarimu įpareigoti bankus kartą per ketvirtį spaudoje publikuoti trumpą informaciją apie veiklos rezultatus. Siekiant mažinti bankų papildomas išlaidas dėl reguliaraus informacijos skelbimo, detalesnę informaciją siūloma skelbti bankų interneto svetainėse. Lietuvos bankas turėtų reglamentuoti bankų veiklos ataskaitų skelbimo interneto svetainėse tvarką, nurodymas ataskaitų turinį ir skelbimo periodiškumą. Įpareigojus bankus skelbti informaciją, reikėtų atitinkamai papildyti Lietuvos banko taikomų poveikio priemonių sąrašą, įtraukiant galimybę bausti bankus už neteisingos informacijos skelbimą.

6. Bankų priežiūros institucijos veiklos skaidrumas. Lietuvos bankų priežiūros institucija galėtų pagerinti egzistuojančius informacijos ryšius dviem būdais: nustatydama privalomus reikalavimus ir rekomendacijas bankams dėl skelbiamos informacijos ir skelbdama dalį informacijos, kaupiamos priežiūros tikslui. Reglamentavus bankų skelbiamos informacijos tvarką, papildomai būtų tikslinga apibrėžti Lietuvos banko informacijos apie bankų veiklą skelbimo tvarką. Lietuvos bankas turėtų informuoti visuomenę apie bankų inspektavimo rezultatus, taikytas poveikio priemones ir bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymą. Ši informacija gali būti skelbiama interneto svetainėje ir (ar) Lietuvos banko biuleteniuose. Papildyti Lietuvos banko skelbiamą informaciją konkrečių bankų ataskaitomis nėra prasminga, tačiau reikia nurodyti, kur galima rasti konkrečių bankų finansines ataskaitas, nurodyti bankų interneto svetainių adresus, paaiškinti, kokią informaciją ten galima rasti, kaip dažnai bankai privalo skelbti ataskaitas.

Skelbiant žinias apie bankų normatyvų vykdymą, reikėtų papildomai paaiškinti jų prasmę. Bankų priežiūra turėtų inicijuoti visuomenės susidomėjimą bankų skelbiama informacija. Papildydamas reguliariai skelbiama informacija, Lietuvos bankas, rengdamas spaudos konferencijas, pranešimus žiniasklaidoje, turėtų aiškinti visuomenei, kaip traktuoti bankų ataskaitų duomenis. Šviečiamoji veikla padėtų visuomenei geriau susipažinti su Lietuvos banko vykdoma bankų priežiūros funkcija, suprasti jos tikslą, įvertinti veiksmingumą, o didesnis atvirumas stiprintų pasitikėjimą Lietuvos banku. Bankų priežiūros informacijos skelbimo tikslas būtų dvejopas: pirma, ši informacija padėtų išvengti neteisingo bankų skelbiamos informacijos traktavimo, kita vertus, kuo atviriau Lietuvos bankas kalbės apie savo vykdomą bankų priežiūros funkciją, tuo realiau bus vertinamas jo vaidmuo siekiant bankų sistemos stabilumo.

Nepaisant pirmiau išvardytų viešai skelbiamos informacijos pagrindinių savybių, svarbiausias principas, kuriuo turi vadovautis bankai (ir priežiūros institucija), – tarptautinių apskaitos standartų apibrėžtas informacijos reikšmingumas. Informacija laikoma reikšminga, kai jos nepaskelbus arba paskelbus neteislingą, finansinių ataskaitų vartotojai gali priimti klaidingus sprendimus. Bankai turi apibrėžti, kokia informacija apie jų veiklą yra reikšminga. Svarbu pabrėžti, kad bankas privalo aiškiai skirti informaciją, skelbiama reklamos tikslais, nuo informacijos, kuri atskleidžiama siekiant veiklos skaidrumo.

Pritaikius veiklos skaidrumo elementus, bankų vadovai privalėtų viešai atsiskaityti už prisiimamą riziką, o tai skatintų priimti apdairesnius investicinius sprendimus. Siūlomi nauji rinkos disciplinos elementai skatintų bankus kurti vidaus rizikos valdymo sistemas, „nenuleidžiant“ taisyklių iš viršaus. Viešas informa-

cijos skelbimas skatintų bankus analizuoti kitų bankų informacijos atskleidimo ataskaitas, o tai mažintų tarpbankinių operacijų riziką. Svarbus siūlomų patobulinimų pranašumas yra tas, kad ne tik indėlininkai, bet ir profesionalūs analitikai bei žiniasklaida gaus reguliarią informaciją apie bankus. Jie pateiks šią informaciją plačiai visuomenei prieinama forma. Taip būtų išvengta faktų iškreipimo ir naudoti neiškius informacijos šaltinius.

Nepaisant išvardytų pasiūlymų pranašumų, reikėtų paminėti keletą sąlygų, kurios yra būtinos siekiant juos sėkmingai pritaikyti:

- reikia atitinkamo visuomenės ir specialistų pasirengimo: žiniasklaida turi objektyviai ir kvalifikuotai pateikti informaciją, būtina didinti finansinių analitikų profesionalumą, skatinti žmonių domėjimąsi bankų veikla. Tam reikia skirti daugiausia dėmesio;

- bankų informacijos atskleidimas bus veiksmingas tik kai bankų sistema stabili ir šis stabilumas nėra laikinas. Antraip siūlomi pakeitimai ne tik nesustiprins bankų sistemos, bet gali jai suteikti papildomą nestabilumą. Paskutinių penkerių metų Lietuvos bankų sistemos veiklos rodikliai – tarptautinių agentūrų suteikti reitingai, stabilus turto didėjimas, nuolat gerėjanti turto kokybė, stipri kapitalizacija – leidžia teigti, kad ji įžengė į stabilumo etapą.

Išvados ir pasiūlymai

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, galima daryti išvadas ir teikti pasiūlymus:

1. Ištyrus Lietuvos bankų indėlininkų jautrumą bankų skelbiama informacijai, nustatyta, kad Lietuvos bankų indėlininkai nereagavo į bankų 1997–2001 m. skelbtą informaciją. Indėlininkų indiferentiškumas gali būti aiškinamas tuo, kad bankai skelbia netinkamą informaciją, ir (ar) tuo, kad indėlininkai negali šios informa-

cijos tinkamai interpretuoti. Vadinasi, rinkos disciplinos potencialas, siekiant bankų sistemos stabilumo, yra nepakankamai panaudotas.

2. Siekiant padidinti Lietuvos bankų veiklos skaidrumą siūloma:

- priimti teisės aktą, reglamentuojantį informacijos apie bankų veiklą atskleidimo tvarką;
- įpareigoti bankus reguliariai skelbti visuomenei savo veiklos ataskaitas;

• įpareigoti Lietuvos banką reguliariai skelbti informaciją apie vykdomą bankų priežiūros funkciją ir bankų sistemos būklę.

3. Išvardytus pasiūlymus taikant, tikėtina pagerėtų informacijos apie bankų veiklą šrautai, padidėtų bankų veiklos skaidrumas, bankai būtų skatinami savarankiškai valdyti riziką, o rinkos dalyviai – stebėti bankų veiklą ir daryti jai didesnę įtaką.

LITERATŪRA

1. Kubilius J. Tikimybių teorija ir matematinė statistika. Vilnius: VU leidykla, 1996.

2. Mėnesiniai biuleteniai. Vilnius: Lietuvos bankas, 1996–2001 m.

3. Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai. Vilnius: Lietuvos bankas, 1996–2001 m.

4. Titarenko J. Rinkos disciplinos elementų raida Lietuvos bankų sistemoje // Pinigų studijos. 2001, Nr. 3. Vilnius: Lietuvos bankas, 2001. P. 5–21.

5. Titarenko J. Rinkos disciplinos vieta bankų priežiūros sistemoje // Pinigų studijos. 2000, Nr. 4. Vilnius: Lietuvos bankas, 2001. P. 25–37.

6. Vinkus M. Centrinė bankininkystė: tarp skaidrumo ir konfidencialumo // Veidas. 2000, liep. 13, p. 24–27.

7. Bliss R. Market Discipline and Subordinated Debt: A Review of Some Salient Issues // Economic Perspectives. First Quarter 2001, p. 24–45.

8. Cordella T., Yeyati E. Public Disclosure and Bank Failures // International Monetary Fund Working Paper WP/97/96. Washington D. C.: International Monetary Fund, August 1997.

9. Enhancing Bank Transparency // Basel Committee on Banking Supervision. Basel: Bank for International Settlements, September 1998, no. 41.

10. Halme L. Bank Corporate Governance and Financial Stability // Selected Issues for Financial Safety Nets and Market Discipline. London: Bank of England, 2000.

11. Improving Public Disclosure in Banking. Study Group on Disclosure. Washington D. C. // Board of Governors of the Federal Reserve System. Staff Study 173, March 2000.

12. Mayes D., Halme L., Liuksila A. Improving Banking Supervision. New York: Palgrave, 2001.

13. Meyer L. Remarks on Market Discipline as a Component of Banking Supervision and Regulation. Speech at the Conference on Reforming Bank Capital Standards in New York, June 14, 1999. <http://www.bis.org>

14. Meyer L. Reports on Increasing Global Financial Integrity: the Roles of Market Discipline, Regulation and Supervision. Speech at the 16th Annual Monetary Conference, Cato Institute, Washington D. C., October 22, 1998. <http://www.bis.org>

15. New Disclosure Regime for Banks // Information Release. Wellington: Reserve Bank of New Zealand, May 1996.

16. Rolnick A. Market Discipline as a Regulator of Bank Risk // Safeguarding the Banking System in an Environment of Financial Cycles / Edited by Randall R. Boston: Federal Reserve Bank of Boston, Conference Series, 1993, no. 37.

17. Working Paper on Pillar 3 – Market Discipline // Working Paper Prepared by the Transparency Group of the Basel Committee on Banking Supervision. Basel: Bank for International Settlements, September 2001.

TRANSPARENCY RESEARCH OF BANKS OF LITHUANIA

Jekaterina Titarenko

Summary

Since banks in Lithuania are becoming more dependent on foreign capital, approaching integration into the European Union will even more force the migration of financial flows. Banking supervision authority of Lithuania (Bank of Lithuania) is coming across a serious problem on how to ensure stability of banking system when some elements of it cannot be thoroughly controlled. Under such circumstances the Bank of Lithuania, as the supervisory authority, should rely on market potential to discipline banks and apply such supervisory methods, which could force banks to operate in safe manner.

The research of sensitivity of depositors of Lithuania's banks towards the published information showed no reaction of the depositors to the information disclosed by banks during the period of 1997–2001. The indifference of the deposits lead to assume that the information disclosed by banks was not

adequate, and (or) depositors were unable to properly interpret it. As such the potential of market discipline for ensuring the stability of the banking system was insufficiently used.

In attempting to integrate market discipline elements into the model of banking supervision of Lithuania, the following is recommended:

- to approve a legal act, regulating the purpose, policy and procedures of public disclosure of banks;
- to oblige the Bank of Lithuania to regularly disclose information on the banking supervision functions and performance of the banking system.

The application of the proposed elements should improve the information flows on the performance of banks, enhance the transparency of banks operations, encourage safe banking management and ensure market participants to monitor performance of banks and make greater influence thereon.

Įteikta 2002 m. sausio mėn.

Priedas

Lietuvos bankų 1997–2001 m. spaudoje skelbtos metų finansinės ataskaitos

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Banko pavadinimas</i>	<i>Metų ataskaitų skelbimo data</i>	<i>Spaudos leidinys</i>	<i>Pastabos dėl paskelbtos informacijos</i>
1	2	3	4	5
1.	AB Ūkio bankas	1997 04 29	Litas	Nuostolinga veikla, abejonės dėl banko nepakankamų pajamų
		1998 04 29	Verslo žinios	Didėjantys nuostoliai, apribota audito išvada, išreikšta abejonė dėl banko veiklos tęstinumo
		1999 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2000 04 28	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2001 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
2.	AB Vilniaus bankas	1997 04 29	Lietuvos rytas	Teigiama ataskaita
		1998 04 29	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		1999 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2000 04 28	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2001 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
3.	AB Šiaulių bankas	1997 04 29	Respublika	Audito pastaba dėl perimto už skolas turto likvidumo
		1998 04 29	Verslo žinios	Teigiama ataskaita

Priedo tęsinys

1	2	3	4	5
		1999 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2000 04 28	Verslo žinios	Audito išvada su išlyga dėl banko sandorių su savomis akcijomis ir per didelės indėlių koncentracijos bei trumpalaikio banko turto ir išpareigojimų pobūdžio
		2001 04 30	Verslo žinios	Pelninga veikla, bet audito išvada su išlyga, kad 1999 m. ataskaitos sudarytos ne pagal TAS
4.	AB bankas „Snoras“	1997 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		1998 04 30	Lietuvos rytas	Teigiama ataskaita
		1999 04 30	Respublika	Audito išvada be išlygų, bet pareikšta abejonė dėl banko investicijų į Rusiją, kurias jis po finansinės krizės sugebėjo realizuoti ne rinkos kaina
		2000 04 28	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2001 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
5.	UAB Medicinos bankas	1997 04 24	Lietuvos aidas	Nuostolinga veikla, pastabos dėl kai kurių neatitiktųjų TAS
		1998 04 29	Verslo žinios	Audito išvada su pastaba dėl turto perkainojimo, tačiau išvada be išlygos
		1999 04 30	Verslo žinios	Audito išvada su išlyga dėl akcininkų įnašo nuostoliams dengti, turėtų pavaizduoti nuostolį
		2000 04 28	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2001 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
6.	AB Lietuvos žemės ūkio bankas	1997 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		1998 04 29	Verslo žinios	Nuostolinga veikla, atskiru įstatymu leista nevykdyti kapitalo pakankamumo normatyvo
		1999 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2000 04 28	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2001 04 30	Verslo žinios	Pelninga veikla, tačiau audito pastaba dėl atidėtų mokesčių turto
7.	AB Lietuvos taupomasis bankas	1997 04 29	Litas	Audito išvada su pastaba dėl turto, perimto už skolas, vertės (reikšminga suma galėtų neigiamai paveikti banko veiklos rezultata)
		1998 04 29	Lietuvos rytas	Audito išvada su išlyga dėl valstybės skolos ir perkainojimo rezervo
		1999 04 30	Verslo žinios	Audito išvada su išlyga dėl banko investicijų į Rusijos ir Ukrainos obligacijas bei dėl perkainojimo rezervo. Banko gautas pelnas gerokai sumažėjo, yra artimas nuliui
		2000 04 28	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		2001 04 30	Verslo žinios	Nuostolinga veikla, audito išvada su išlyga dėl nekilnojamojo turto vertės
8.	UAB Industrijos bankas	1997 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		1998 04 29	Verslo žinios	Nuostolinga veikla
		1999 04 30	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
	AB „Parex bankas“	2000 04 28	Verslo žinios	Nuostolinga veikla
		2001 04 30	Verslo žinios	Nuostolinga veikla

Priedo tęsinys

1	2	3	4	5
9.	AB „Hansa bankas“	2000 04 28	Verslo žinios	Nuostolinga veikla
		2001 04 30	Verslo žinios	Nuostolinga veikla
10.	AB bankas Hermis	1997 04 28	Respublika	Teigiama ataskaita
		1998 04 29	Verslo žinios	Teigiama ataskaita
		1999 04 30	Verslo žinios	Didelis pelno sumažėjimas, pelnas artimas nuliui. Audito išvada su išlyga dėl banko investicijų į nuosavybės vertybinius popierius, jo nuomone, banko veiklos rezultatas – nuostolis
11.	AB „Litimpeks“ bankas	1997 04 30	Lietuvos aidas	Nuostolinga veikla, akcininkų nuosavybė neigiama, apribota audito išvada dėl banko veiklos tęstinumo
		1998 04 29	Verslo žinios	Nuostolinga veikla, įregistravus naują akcijų emisiją, nepaskirstytas nuostolis vis tiek sudaro apie 70 proc. akcinio kapitalo
		1999 04 30	Verslo žinios	Minimalus pelnas, artimas nuliui. Audito išvada su išlyga dėl neteisingai sumažintų specialiųjų atidėjimų paskoloms
12.	Lietuvos valstybinis komercinis bankas, AB	1997 04 29	Vakarinės naujienos	Neigiama akcininkų nuosavybė, didėjantys nuostoliai, kyla didelių abejonių dėl banko sugebėjimo tęsti veiklą be svarios finansinės paramos
13.	UAB „Tauro“ bankas	1997 04 30	Lietuvos rytas	Abejojama dėl tam tikrų banko operacijų su susijusiais asmenimis apimčių. Nuomonė dėl finansinių ataskaitų teisingumo nepareikšta